

2. Зверева І. Д. Комплексна допомога бездоглядним та безпритульним дітям. Видавничий дім - Калита. 2010. 376 с.
3. Кравченко С. І. Громадська правова свідомість як необхідний елемент побудови громадянського суспільства в Україні. *Право України*. 2012. № 12. С. 140–143.
4. Лоткін Д. Б. Як боротися з бездоглядністю. Соціальне обслуговування. 2010. № 12. С. 18-22.
5. Пеша І. В. Соціальна допомога безпритульним та бездоглядним дітям, що надається закладами та організаціями різного підпорядкування. *Український соціум*. 2007. № 5. 44 с.

Дудар Х. І.
студентка групи СР-21
факультет педагогіки і психології
ТНПУ імені В. Гнатюка
Науковий керівник:
Главацька О. Л., к. п. н., доцент

ОСОБЛИВОСТІ ГЕНДЕРНОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ З НЕПОВНИХ СІМЕЙ

Актуальність теми дослідження. Процеси соціалізації сучасних дітей зумовлені впливом найрізноманітніших і часом суперечливих чинників. Причому, вплив цих чинників торкнувся всіх найважливіших напрямів соціалізації: громадянської, трудової, політичної та ін. Серед них і гендерна соціалізація дітей, у галузі якої сьогодні виникають найбільші проблеми.

Сьогодні суспільство в особі школи, сім'ї, державних органів намагається зробити все можливе, щоб виховати в дітях повагу до протилежної статі, сформувати якості, необхідні в майбутньому сімейному житті, дати необхідні знання, які визначають психосексуальну культуру людини. Проте, практично необмежений доступ дітей до найгірших зразків масової культури, відсутність ефективної законодавчої й нормативної бази впливу на засоби масової інформації й, перш за все, на телебачення, відкритий продаж еротичної, а часом і порнографічної продукції суттєво знижують зусилля суспільства в цьому напрямі. Школа не може впоратися з цією роботою через

ТНПУ
MAGISTERIUM

наявність негативної інформації, яку отримують учні через ЗМІ й у неформальному спілкуванні; відсутність необхідної допомоги зі сторони батьків. Серед агентів гендерної соціалізації на першому місці знаходиться саме сім'я, що характеризується комплексністю та складністю гендерних взаємин [7].

Проблема гендерної соціалізації дитини, яка виховувалась у неповній сім'ї завжди є однією з найактуальніших проблем суспільства.

Формування особистості дитини визначають склад сім'ї, порядок народження дитини, особистість батьків, характер дитячо-батьківських взаєностосунків у родині. В сім'ї закладаються норми, правила, цінності, гендерні стереотипи, установки тощо [1]. Вагомими складовими гендерної соціалізації у сім'ї є гендерні особливості батьків, їх ідентичність та рольові функції, стать дитини, уявлення батьків про особливості виховання дитини даної статі. Одним із найвагоміших факторів гендерної соціалізації дитини є тип сім'ї, в якій виховується майбутня особистість. Сім'я може бути повною чи неповною (розлучення батьків, смерть одного із батьків, виховання дитини матір'ю-одиначкою). Безумовно виховання дитини в умовах неповної сім'ї відрізняється від виховання дитини в повній сім'ї і впливає на психічний розвиток особистості та на процес гендерної соціалізації [9].

Особливості статевої соціалізації й психосексуального розвитку дитини досліджено в роботах Г. Васильченко, Т. Говорун, В. Кагана, І. Кона, В. Романової, В. Слепкової та ін. Питанням статевого виховання дітей різного віку присвячено праці Д. Ісаєва, В. Карткова, Д. Колесова, В. Кочеткова, В. Кравця, Ю. Орлова, Н. Сельверової, А. Хрипкової та ін.

Проблемами гендеру та гендерних стереотипів займалися Е. Алексеева, Ш. Берн, У. Липпман, П. Шихирев, Д. Широканов, та ін. Соціокультурний підхід до проблеми гендерної соціалізації простежується у працях П. Бурдье, О. Вороніної, Т. Говорун, О. Кікінежді, В. Кравця, О. Рябова та ін.

Науковці І. Доброгаєва, П. Лесгафт, З. Матейчек, А. Прихожан, Т. Титаренко, Г. Фігдор у своїх дослідженнях порушили проблему особистісного становлення особистості в неповній сім'ї.

Перші спроби розробки моделі гендерних відносин належить науковій школі В. Кравця.

Метою статті є полягає у дослідженні специфіки гендерної соціалізації дітей у неповних сім'ях.

Виклад основного матеріалу. Введення терміна «гендер» сприяло формуванню нового погляду на соціально-культурні відмінності між статями. Гендер – це змодельована суспільством і підтримувана соціальними інститутами система цінностей, норм і характеристик «чоловічої» та «жіночої» поведінки, стилю життя та способу мислення, ролей жінок і чоловіків та їхніх стосунків. Їх набувають особистості у процесі гендерної соціалізації, що визначається соціальним, політичним, економічним і культурним контекстами буття й фіксує уявлення про жінку та чоловіка відповідно до їхньої статі.

Під поняттям гендерної соціалізації розуміють формування статевої ідентичності особистості – єдності поведінки й самосвідомості індивіда, який співвідносить себе з певною статтю й відповідає вимогам певної соціальної ролі. Вона є цілісним процесом становлення особистості на різних етапах онтогенезу дитини, що в свою чергу вимагає ефективної соціально-педагогічної діяльності [2; 5].

На відміну від дітей, що виховуються у повних сім'ях, діти із неповних сімей, в залежності від того, хто виховує дитину, найчастіше мають чітке уявлення лише про одну роль (чоловіка або жінки). Для емоційного та соціального розвитку дитини необхідно, щоб вона бачила приклади життєвої ролі – чоловічої та жіночої. Це обов'язкова умова чоловічої ідентифікації у чоловіків і жіночої у дівчат [6].

У неповній сім'ї виникає таке явище, як фемінізація (переважання жіночого впливу) і значно рідше – маскулінізація (переважання чоловічого впливу). У материнських сім'ях, що складають більшість неповних сімей, стосовно дітей має місце подвійна фемінізація, викликана переважанням жінок у сфері дошкільної та шкільної педагогіки [3].

Відсутність одного з батьків у сім'ї не сприяє формуванню у дітей уявлень, необхідних для майбутнього виконання ними ролі батька і матері, чоловіка і дружини. Розвиток дитини будь-якої статі припускає соціалізуючий вплив обох батьків, один з яких

ТНПУ MAGISTERIUM

максимально враховує неповторність, своєрідність сина або дочки, а другий – допомагає схваленню необхідних стандартів, стереотипів поведінки, засвоєння правил і норм [8].

Особливості розвитку дитини також залежать від того, з ким із батьків вона залишилася (з батьком чи матір'ю). Саме материнську любов вважають незамінною, всеохоплюючою. Жінка вже під час вагітності має контакт з майбутньою дитиною і після народження біологічний зв'язок перетворюється у психологічний. Дослідження показали, що хлопчики, які виховувались лише матір'ю зазвичай наділені такими якостями, як: ранимість, чуйність, ніжність тощо. Застережливим є той факт, що виховуючись в таких умовах, хлопчики можуть засвоїти жіночий тип поведінки, що обумовлений відсутністю прикладу чоловічої поведінки. Однак відсутність батька в сім'ї негативно впливає і на особистість дівчини, що в майбутньому може створити викривлене уявлення про роль та функції чоловіка [4].

Згідно з психологічними дослідженнями, незалежно від статі дитини, яка виховується в неповній сім'ї, є ризик, що в майбутньому можуть виникати деструктивні тенденції в поведінці у відносинах з протилежною статтю. Такі діти не мали змоги спостерігати відносини між чоловіком і жінкою, вони виховуються в умовах, не маючи уявлення цілісної моделі цих відносин. Зазвичай у таких сім'ях порушується процес статевої ідентифікації, що має наслідки в майбутньому житті. Звісно, сприятливий статево-рольовий розвиток як хлопчиків, так і дівчаток вимагає наявності як жіночого, так і чоловічого зразка поведінки [9].

Висновок. Гендерне виховання дітей із неповних сімей буде ефективнішим якщо врахувати особливості маскулінного і фемінного розвитку, сприяти ідентифікації подружніх і батьківсько-дитячих ролей, компенсувати відсутності батьківського (материнського) впливу. Одним із основних завдань гендерного виховання виступає не стільки виховання «справжнього чоловіка» чи «справжньої жінки», а і виховання андрогенної особистості, яка поєднує в собі чоловіче та жіноче начала.

У якості перспективи подальшої роботи можна назвати наступне: обґрунтування змісту гендерної соціалізації дитини в

неповній сім'ї, дослідження психологічних детермінант виховання дитини в неповній сім'ї, а також розробка та вдосконалення діагностико-корекційної методичної бази активного соціально-психологічного навчання у дослідженні та корекції психіки і поведінки дитини, що виховується у неповній сім'ї.

Список використаних джерел:

1. Галустьян Ю. М. Деякі аспекти гендерної ідентифікації та соціалізації особистості. *Український соціум*. 2004. № 1 (3). С. 7-13.
2. Говорун Т. В., Кравець В. П., Кікінежді О. М., Кізь О. Б. Гендерні аспекти усвідомленого батьківств: навч. посіб. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2004. 144 с.
3. Горностай П. П., Горностай П. П., Агеєва В. П. та ін. Гендерна соціалізація та становлення гендерної ідентичності. Основи теорії гендеру : навчальний посібник. К. : К.І.С., 2004. С. 132-157.
4. Джин Х. Блок. Влияние дифференцированной социализации на развитие личности мужчин и женщин. *Практикум по социальной психологии*. СПб. : Питер, 2000. С. 168-182.
5. Кравець В. П. Статева соціалізація дітей і підлітків: закономірності та гендерні особливості : монографія. Тернопіль : ТНПУ, 2008. 476 с.
6. Мирошнеченко А. В. Основні інститути гендерної соціалізації підлітків. *Актуальні проблеми психології. Психологія особистості. Психологічна допомога особистості*. № 10. К. : Фенікс, 2014. С. 15-26.
7. Мошків М. Я. Гендерне виховання дітей із неповних сімей. Ніжин : Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. 2010. 17 с.
8. Сембрат А. Л., Яценко Л. В. Гендерна соціалізація особистості в сім'ї. *Харківське обласне відділення Національного олімпійського комітету України*. 2008. № 10. С. 102-104.
9. Сірик І. Особливості гендерної соціалізація дитини з неповної сім'ї. *Вісник Інституту розвитку дитини*. 2015. № 38. С. 153-158.